

CHARAKTERISTIKA PARDUBICKÉHO KRAJE

Pardubický kraj se nachází ve východní části Čech. Polohu kraje dále určují sousedící kraje – Středočeský, Královéhradecký, Olomoucký, Jihomoravský a Vysočina. Spolu s krajem Královéhradeckým a Libereckým tvoří oblast soudržnosti Severovýchod (tzv. NUTS 2). Část severovýchodní hranice kraje je zároveň i státní česko-polskou hranicí, odtud je kraj ohraničen jižní částí Orlických hor a nejzápadnějšími svahy Hrubého Jeseníku. Jih a jihovýchod je lemován vrchovinnými oblastmi Žďárských vrchů a Železných hor, střed a západ kraje je tvořen úrodnou Polabskou nížinou. Orlické hory, Žďárské vrchy a Železné hory přitom patří k chráněným krajinným oblastem kraje.

Svou **rozlohou** 4 519 km² (5,7 % rozlohy ČR) je Pardubický kraj pátým nejmenším krajem ČR. Z celkové výměry kraje připadá 60,0 % na zemědělskou půdu, přitom orná půda tvoří 43,6 %. Lesní pozemky pokrývají 29,7 % rozlohy kraje. Nejvyšším bodem kraje je Králícký Sněžník (1 424 m n. m.), který je součástí stejnojmenného třetího nejvyššího pohoří České republiky. Centrální a vrcholová část pohoří Králíckého Sněžníku se zbytky původní vegetace a vrchovištním rašeliništěm byla vyhlášena národní přírodní rezervací. Nejnižší bod kraje se nachází na hladině Labe u Kojic, při západní hranici kraje (201 m n. m.).

Pardubický kraj se vyznačuje rozmanitostí přírodních podmínek, osídlení i průmyslové a zemědělské výroby, a proto je rozdílná i kvalita **životního prostředí**. Mezi území nejméně postižená antropogenní činností patří oblast podhůří a vrchovin (bez větších sídel) ve střední a severní části okresu Ústí nad Orlicí a v jižní části okresu Chrudim. Nejméně postižená je životní prostředí poškozené v územích s koncentrovaným průmyslem, osídlením a dopravními uzly. V Pardubické aglomeraci je stupeň poškození životního prostředí zejména chemickým průmyslem a energetikou jeden z největších v rámci ČR (Paramo, Synthesia, elektrárny Opatovice a Chvaletice).

Z **vodohospodářského** hlediska je Pardubický kraj mimořádně významnou oblastí s přebytky vodních zdrojů nadregionálního významu, a to jak vod podzemních, tak odběrů vody povrchové z vodních toků. Je pramennou oblastí toků bez přísunu znečištění z cizích povodí. Na středních a horních tocích je nižší znečištění toků z odpadních vod, s výjimkou Labe a horního toku Svitavy. Ke třem největším vodním plochám kraje patří Sečská přehrada (na Chrudimce), dále Bohdanečský rybník (na Opatovickém kanále) a Pastviny (na Divoké Orlici). Část území je pokryta velkoplošnou ochranou, tj. pásmy ochrany vod, chráněnými oblastmi přirozené akumulace vod (CHOPAV). Zásoby podzemních vod jsou vázány zejména na Ústeckou a Vysokomýtskou synklinálu české křídové pánve (okres Ústí nad Orlicí a Svitavy) a na kvartérní sedimenty Labe (okres Pardubice).

Pardubický kraj složený ze čtyř **okresů** – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí – měl k 31. 12. 2013 celkem 451 obcí (6. nejvyšší počet obcí mezi 14 kraji ČR) s 3. nejmenší průměrnou rozlohou katastru obce 10,0 km² a 4. nejnižším průměrným počtem 1 144 obyvatel na 1 obec. V obcích s méně než 500 obyvateli žije 13,6 % obyvatelstva kraje. Podíl obyvatel v obcích od 500 do 1 999 obyvatel nyní činí 24,7 %. V obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel je podíl obyvatel v kraji 22,4 %. Podíl obyvatel v obcích nad 10 000 obyvatel se v posledních letech snížil, ke konci roku 2013 činil 39,3 %. Krajskou metropoli Pardubice obývá 17,3 % obyvatel kraje. V kraji je celkem 38 měst, ve kterých žije 62,0 % obyvatel kraje. Třemi největšími městy Pardubického kraje jsou Pardubice, Chrudim a Svitavy.

K 31. 12. 2013 v kraji žilo 515 985 **obyvatel**, což představuje 4,9 % celkového počtu obyvatel ČR. Nejlidnatějším okresem Pardubického kraje je okres Pardubice, následují okresy Ústí nad Orlicí, Svitavy a Chrudim. Z hlediska věkové struktury obyvatelstva lze v roce 2013 proti roku předchozímu sledovat pokračující pokles počtu obyvatel ve věkové skupině 15 – 64 let (oproti roku 2012 o 1,0 %), naopak růst byl zaznamenán ve skupině 65letých a starších (o 3,1 %). Počet dětí ve věku 0 – 14 let je nejvyšší za posledních 9 let. Index stáří (poměr počtu obyvatel 65letých a starších k obyvatelstvu mladšímu 15 let) dosáhl v roce 2013 hodnoty 116,1 (113,1 v roce 2012). Zatímco u žen dosáhl v roce 2013 index stáří hodnoty 139,4, u mužů to bylo pouhých 94,0. Tento rozdíl je způsobený zejména nižším průměrným věkem zemědělných mužů.

Průměrný evidenční **počet zaměstnanců** (přepočtený na plnou pracovní dobu) za rok 2013 činil v kraji 169,3 tisíc osob. **Průměrná hrubá měsíční mzda** zaměstnanců (přepočtených) s místem pracoviště v Pardubickém kraji dosáhla v roce 2013 hodnoty 22 088 Kč – 88,1 % úrovně průměrné hrubé měsíční mzdy celé ČR (třetí nejnižší mzda po Karlovarském a Zlínském kraji). Z hlediska odvětvového členění byly v mezikrajském srovnání průměrné hrubé měsíční mzdy v roce 2013 v průmyslu čtvrté nejnižší a mzdy ve stavebnictví šesté nejnižší.

Podíl **nezaměstnaných** osob (podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15-64 let na obyvatelstvu stejného věku) ke konci roku 2013 činil v kraji 7,45 % (6. nejnižší mezi kraji ČR) a byl o 0,42 procentního bodu vyšší než v roce 2012. Nejvyšší nezaměstnanost v kraji je přitom v okrese Svitavy (9,29 %). Počet uchazečů o zaměstnání – 26 371 osob představoval 4,4 % nezaměstnaných ČR. Dosažitelných uchazečů bylo k 31. 12. 2013 v kraji 25 955. Podíl osob ve věku do 24 let na počtu registrovaných uchazečů

o zaměstnání v kraji představuje 17,3 %. Méně než polovinu (48,1 %) z počtu nezaměstnaných tvoří ženy; podíl osob se zdravotním postižením na celkovém počtu nezaměstnaných činí 12,9 %. Z hlediska vzdělání bylo nejvíce uchazečů o zaměstnání vyučených (42,2 %) a osob se základním vzděláním (26,5 %). Na jedno volné pracovní místo připadalo v kraji 11 zájemců o práci, u pracovních pozic pro osoby se zdravotním postižením připadalo na jedno volné pracovní místo 17 uchazečů o zaměstnání.

V Pardubickém kraji činil v roce 2013 **hrubý domácí produkt** (HDP) na 1 obyvatele 80,5 % průměru ČR (o 0,3 procentního bodu více, než činil revidovaný údaj za rok 2012). Na tvorbu HDP působí v kraji rozhodující měrou služby, které představují 52,3 % hrubé přidané hodnoty (HPH) kraje. Stěžejní je i průmysl, jehož podíl na HPH kraje v roce 2013 dosáhl 38,0 %. Stavebnictví se na HPH podílelo 5,6 %.

Jedním ze základních projevů nepříznivého ekonomického vývoje kraje posledních let je útlum **bytové výstavby**. V roce 2013 zaznamenal Pardubický kraj nejnižší počet zahájených bytů na 1 000 obyvatel během posledních sedmnácti let. Oproti předchozímu roku bylo v kraji zahájeno o 3,1 % bytů méně, přitom počet dokončených bytů v kraji oproti roku 2012 poklesl o 21,2 % a byl po přepočtu na 1 000 obyvatel v roce 2013 mezi kraji osmý nejnižší. Nejvyšší počet bytů v rámci kraje byl dokončen v okrese Pardubice (417 bytů), nejnižší v okrese Svitavy (158 bytů).

Příslibem pro další rozvoj Pardubického kraje je jeho výhodná poloha z hlediska **dopravního spojení**. Územím kraje prochází 542 km železničních tratí, přičemž k nejvýznamnějším železničním uzlům patří města Pardubice a Česká Třebová, která tvoří součást mezinárodní železniční magistrály Berlín – Praha – Brno – Vídeň. Na hlavní koridor jsou v Pardubicích napojeny celostátně významné trati ve směru na Liberec a přes Chrudim a Hlinsko na Havlíčkův Brod. Současná silniční síť měří 3 598 km, z toho dálnice 9 km, silnice I. třídy mají délku 458 km a silnice II. třídy 913 km. Nejvýznamnější tranzitní proud prochází územím kraje po silnici č. I/35 ve směru jihovýchod – severozápad; přes Moravskou Třebovou, Svitavy, Litomyšl, Vysoké Mýto a Holice míří ke Hradci Králové. Důležitá je také silnice č. I/37, směřující od severu přes Pardubice a Chrudim ke Žďirci nad Doubravou. V Chrudimi se kříží se silnicí č. I/17 ve směru Čáslav – Heřmanův Městec – Hrochův Týnec – Zámorsk. Délka dálnice D11 na území kraje činí 9 km. V letecké dopravě hraje rozhodující úlohu mezinárodní letiště v Pardubicích s vojenským a civilním provozem. K říční dopravě slouží v kraji pouze krátký splavný úsek řeky Labe do Chvaletic, splavnění Labe až do krajského města bylo zatím odloženo. K zajímavým turistickým sezónním atrakcím patří říční osobní doprava na trase Kunětické – Pardubice – Přelouč.

V oblasti **vzdělávání** bylo v roce 2013 v Pardubickém kraji celkem 314 mateřských škol. V jejich 778 třídách bylo zapsáno 18 976 dětí. V kraji dále působí 251 základních škol s 42 295 žáky, 20 gymnázií se 5 987 studenty, 56 středních škol (včetně středních odborných učilišť) poskytujících odborné vzdělání 14 527 žákům denního studia (bez nástavbového studia) a 10 vyšších odborných škol s 1 147 studenty denního studia. Vysoké školství zastupuje v Pardubickém kraji Univerzita Pardubice se sedmi fakultami; počet studentů již ve školním roce 2009/2010 překročil deset tisíc, v roce 2012 se růst počtu studentů zastavil.

V oblasti **zdravotnictví** působilo v roce 2013 na území Pardubického kraje 9 nemocnic s 2 500 lůžky, 7 odborných léčebných ústavů s 1 295 lůžky, z toho 2 léčebny pro dlouhodobě nemocné s 205 lůžky, dále 152 lékáren včetně odloučených oddělení výdeje léčiv. Vedle těchto zdravotnických zařízení je v Pardubickém kraji 961 samostatných ordinací lékařů (praktických i odborných) a řada dalších zdravotnických zařízení (pracoviště vedená nelékařem, samostatné laboratoře atd.). V roce 2013 činil přepočtený počet lékařů v kraji 2 055 (z toho 2 027 lékařů v nestátních zařízeních), na 1 lékaře připadalo 251 obyvatel.

Pardubický kraj má mnohé předpoklady pro rozvoj **cestovního ruchu**. Má krásnou přírodu rovinného i horského charakteru, příznivé klima a množství příležitostí ke koupání, provozování vodních sportů, pro pěší turistiku, cykloturistiku a zimní sporty. K turisticky atraktivním oblastem patří zejména severní a východní část okresu Ústí nad Orlicí – podhůří Orlických hor, Skiregion Buková hora (Skiareál Čenkovice, Skipark Červená Voda), Dolní Morava relax & sport resort. Rovněž v chrudimském okrese, zejména v jeho jižní a jihozápadní části, je řada turistických center. K nejnavštěvovanějším patří okolí Sečské přehrady, oblasti u Horního Bradla, Bojanova či Křižanovic ležící v Železných horách. Na území celého kraje se rozvíjí agroturistika (týká se podhorských částí kraje), zvláště se zaměřením na tradiční chov koní. V roce 2013 měl Pardubický kraj celkem 361 hromadných ubytovacích zařízení s 21 842 lůžky, v zařízeních pobývalo 369 tisíc hostů s průměrným počtem přenocování 2,8. Počet hromadných ubytovacích zařízení, lůžek v nich i počet hostů v Pardubickém kraji patří v mezikrajském srovnání k nejnižším.

Kulturní zařízení a aktivity kraje se soustřeďují převážně do měst. Mezi nejvýznamnější lze v okrese Chrudim zařadit Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi, státní zámek Slatiňany a jeho hipologické muzeum, skanzen – Soubor lidových staveb Vysočina na Veselém Kopci a v přilehlých lokalitách Hlinecka. V okrese Pardubice návštěvníky zejména přiláká pardubický zámek s expozicemi Východočeského muzea a Východočeské galerie. Dále pozdně gotický hrad na Kunětické hoře a Africké muzeum v Holicích

věnované zdejšímu rodákovi – cestovateli dr. Emilu Holubovi. Mnoho návštěvníků zavítá každoročně i do Národního hřebčína v Kladrubech nad Labem, který kromě pravidelných prohlídek pořádá nejrůznější akce pro milovníky koní. K turisticky atraktivním místům okresu Svitavy patří hrad Svojanov či zámecký areál v Litomyšli zařazený v roce 1999 na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO. Z okresu Ústí nad Orlicí jsou známé zříceniny hradů Lanšperk, Litice, Žampach; v Letohradě turisty zaujme Muzeum řemesel, zámek, a nově rekonstruovaná tvrz Orlice. Hudba je v Pardubickém kraji převážně spojována s pardubickou Komorní filharmonií, svoji tradici má operní festival Smetanova Litomyšl i hudební festivaly v Poličce (rodišti skladatele Bohuslava Martinů). Z divadelních scén je nejnámější Východočeské divadlo v Pardubicích, které mimo jiné od roku 2001 pořádá Festival smíchu – přehlídku komedií v podání divadel z celé republiky. Již od roku 1995 se v Přelouči uděluje „Cena Františka Filipovského“ za dabing.

Z oblasti **sportu** je nejnámější areál pardubického závodiště, místo konání Velké pardubické steeplechase. Milovníci vůně benzínu a silných strojů si zase vybaví tradiční motocyklové závody o „Zlatou přílbu České republiky“. I v mnoha dalších sportovních odvětvích hraje Pardubický kraj prim. Pardubické extraligové hokejové družstvo se stalo líhní hokejových talentů světového formátu. A na zdejší tenisové kurty vzpomínají skoro všechny naše hvězdy bílého sportu, neboť tenisová „Pardubická juniorka“ otvírá mladým talentům brány do světa vrcholového sportu.

Na závěr ještě několik nej- k Pardubickému kraji v roce 2013:

- nejnižší počet potratů celkem a umělých přerušení těhotenství na 100 narozených
- nejnižší podíl domácností, které považují vandalství a kriminalitu v okolí bydliště za problém
- nejvyšší počet narozených telat na 100 krav
- nejvyšší průměrná živá hmotnost jatečného skotu
- nejnižší počet hromadných ubytovacích zařízení
- nejnižší počet lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních
- nejnižší počet ubytovaných nerezidentů v hromadných ubytovacích zařízeních
- nejnižší podíl nerezidentů na počtu hostů hromadných ubytovacích zařízení

- druhý nejvyšší podíl domácností vycházejících s příjmem s velkými obtížemi a s obtížemi
- druhá nejnižší produkce průmyslového odpadu na obyvatele
- druhý nejvyšší podíl domácností, pro které jsou náklady na bydlení velký problém
- druhý nejnižší počet žáků nástavbového studia celkem na 1 000 obyvatel
- druhý nejnižší počet hospitalizovaných na 1 000 obyvatel
- druhý nejnižší počet požárů na 1 000 obyvatel

- třetí nejvyšší investice na ochranu životního prostředí na 1 obyvatele (podle místa investice)
- třetí nejvyšší podíl zemědělské půdy na celkové výměře kraje
- třetí nejnižší podíl obyvatel bydlících v domech napojených na kanalizaci pro veřejnou potřebu
- třetí nejnižší podíl obyvatel ve věku 15 – 64 let
- třetí nejnižší průměrná kupní cena rodinných domů v Kč/m³
- třetí nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda
- třetí nejvyšší počet odchovaných selat na prasnici
- třetí nejnižší úhyn selat z počtu narozených
- třetí nejvyšší podíl prasat na 100 ha orné půdy
- třetí nejvyšší tržby z prodeje vlastních výrobků a služeb průmyslové povahy na 1 zaměstnance
- třetí nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda vědeckých a odborných duševních pracovníků (specialistů)
- třetí nejnižší počet zjištěných trestných činů na 1 000 obyvatel
- třetí nejvyšší počet dopravních nehod s následky na životě nebo zdraví do 30 dnů po nehodě na 1 000 obyvatel

- čtvrté nejvyšší měrné emise oxidu siřičitého v t/km² (REZZO 1 – 4)
- čtvrté nejvyšší měrné emise oxidů dusíku v t/km² (REZZO 1 – 4)
- čtvrtý nejvyšší podíl skotu na 100 ha zemědělské půdy
- čtvrtá nejnižší průměrná hrubá měsíční mzda v průmyslových podnicích se 100 a více zaměstnanci